

OBSAH

Misto předmluvy roku 1936 VII

ČESKÁ OTÁZKA

SNAHY A TUŽBY NÁRODNÍHO OBROZENÍ

(1)

Předmluva k vydání prvnímu	3
Předmluva k vydání druhému	5

Kapitola první

NAŠEHO OBROZENÍ DOBA PRVA

DOBA DOBROVSKÉHO

(Asi do roku 1811)

(7)

1. Naše tak zvané obrození na sklonku XVIII. věku v souvislosti s osvobodným hnutím evropským. Úkoly obrození: navázat na minulost a uvědomit si přítomnost a úkoly pro budoucnost. Samostatnost kulturní a náš poměr ke kultuře německé. Potřeba filosofického vodítka: německá filosofie humanitní. Kollár německou filosofii humanitní navazuje na minulost reformační. K tomu bylo potřeba filosofie dějin. Kollár a Herdrova filosofie dějin. Obdobný vývoj jazyka: od učenecké němčiny pomocí starého jazyka a slovanských jazyků k jazyku svému. Národ „filologický“. Krásná literatura a její souvislost s literaturou vědeckou. Obrodný vývoj počínající literárně a filosoficky dospívá přirozeně ku programu politickému a sociálnímu 7
2. V době probuzení v Čechách stála v popředí otázka náboženské a filosofické svobody. Josefínism. Svoboda náboženská a svoboda národní a jazyková. Dobrovský jako osvícenec předchůdce Kollárův. Kněží buditelé. Kollár, Šafařík, Palacký protestanty. Význam toho: navázání na ideály Bratrské 12

3. Význam Kollárovy humanity a osvícenství v době probuzení. Právo národa a jazyka českého zabezpečeno humanitou a osvětou. Šafařík a Palacký se dovolávají humanity. Osvětný charakter našeho znovuzrození 15
4. Kollár a tak zvané slovanské znovuzrození. Obsah znovuzrození. Slované se vyvíjeli stejným směrem jako národové ostatní. Vzájemnost národů evropských. Kollár chtěl evropskou vzájemnost zesílit tužší vzájemností slovanskou 16
5. Světovost slovanského znovuzrození dosvědčuje současnost československého učení vzájemnosti, polského mesiánství a ruského slavjanofilství. Srovnání učení Kollárova, Mickiewiczova, Kirějevského. Všichni tři řeší problém všelidský 19
6. Idea národnostní se upevňuje na sklonku XVIII. století. Humanita a národnost. Herder, hlasatel národnostního principu. Kollár a Herder 22
7. Národní vědomí u Slovanů bylo hned s počátku slovanské, u nás tedy slovanské a české zároveň. Slavism ve svých hlavních formách: austroslavism — rusoslavism, panslavism rusofilský, panrusism 24
8. Herdrovo rusofilství. Filangieri 26
9. Slovanské vědomí hned s počátku nové doby je podstatnou součástí národního vědomí českého. Historikové a gramatikové slovanské vědomí sílí a odůvodňují: slavistika vzniká. Slovanství prvých básníků. Puchmajer a jeho sbírka. Puchmajer pro austroslavism, ale rozhodně rusofilský. Rusofilství hned s počátku význačná podstata slovanského citu a vědomí. Prvý básník český napsal prvou česko-ruskou mluvnici 29
10. Dobrovský, zakladatel slavistiky, první hlasatel slovanské ideje. Humanita a slovanství. Slované světlem člověčenstva: Dobrovský a Herder. Dobrovský a Kollár. Dobrovský je rozhodný rusofil. Jeho austroslavism 32
11. Dobrovského tak zvané pochybnosti o živoucnosti českého národa. Pochyboval i Jungmann, Šafařík, Kollár. Dobrovský jako člověk pozitivní: jeho čestnost a kritickost vůči Němcům. Miluje svůj národ, nezávidí Němcům a necítí k nim žádné zášti. Pochybování Dobrovského a Kollárovo je poznáním vlastní malosti: odtud touha po vzájemnosti, především slovanské 37

- důslednosti vůle, ale i rozumu. Nedostatek husitství. Hřích proti Duchu svatému: utrakvism 211
82. Naše pasivita: náš kult mučednictví. Naše záliba ve falešném mučednictví. Lžiradikalism a žebrota politická 212
83. Lze se malému národu obejít bez politické intriky? Machiavelism a práce. Pravidlo Ježíšovo 213
84. Mravní úkol našeho obrození: účinná humanita. Kolísání Kollárovo mezi humanitou a násilím. Palackého ideál bratrský. Havlíček jako národní vychovatel obrodni: jeho poučení o poctivosti, stálosti, vytrvalosti a o pravé neohroženosti 214
85. Příčina našeho národního úpadku: zpronevěřili jsme se ideálům reformačním. Na místě Bratrství ztročení lidu zákonem roku 1487. Další úpadek, až na Bílé hoře padla dvoustoletá nestálost a kolísavost. Všehrd o příčině našeho úpadku 216
86. Obrození se může stát jen odčiněním příčiny, pro niž jsme upadli: odčinit rok 1487. Co to znamená 217
87. Kollárova idea humanity a úkol z roku 1487. Idea humanity úkolem všelidským, slovanským a českým. Humanita a Bratrství. Idea humanity netoliko národnostní, ale především sociální. Otázka sociální a česká. Otázka sociální a rok 1487 218
88. Otázka sociální není pouze otázkou dělnickou, nýbrž otázkou mravní 219
89. Problém sociální je podstatou vši národní taktiky. Úkol tříd sociálně silnějších a hlavně také české inteligence. Pokrokové hnutí a dělnictvo. Rudolf Mayer a Josef Barák předchůdci pokrokářů. Úkol vůči dělnictvu není národní a politický, ale mravní 219
90. Sociální demokracie. Chování strany staročeské a mladočeské v otázkách sociálních. Dělnická strana tak zvaná národní. Smysl mezinárodní organizace české sociální demokracie. Její závislost na německých vzorech nejiná než naší starší literatury vůbec. Herder a Marx. Literatura a žurnalistika. Shoda s literaturou a žurnalistikou vlasteneckou. Shoda politické organizace: české dělnictvo je organizováno federativně a autonomisticky. Dělnictvo není protinárodní a beznárodní. Naše literatura dělnictvu a chudým nepřístupna. Sociální demokracie se liší od národního programu svým filosofickým základem. Nedostatečnost tak zvaného historického materialismu a materialistického názoru na svět vůbec. Rozdíl mezi spravedlivými požadavky potlačených a jejich filosofií. Klerikalism a šlechta vůči dělnictvu. Otázka česká a otázka sociální 220

Doslov 225

NAŠE NYNĚJŠÍ KRIZE
PÁD STRANY STAROČESKÉ A POČÁTKOVÉ
SMĚRŮ NOVÝCH

(231)

Předmluva k prvnímu vydání 233

Kapitola první

O NAŠÍ NYNĚJŠÍ KRISI

(235)

1. Krize nezáleží pouze v úpadku politické strany staročeské, ale v úpadku obrovní schopnosti strany staročeské. Co znamená úpadek první politické a kulturní strany po naší dvousetleté politické nečinnosti. Pád celého staročeského systému a tím do značné míry i systému mladočeského 235
2. Úpadek je neschopností pokračovat v buditelské práci podle požadavků nové doby (Historism a historický empirism) 241
3. Starší strany nesprávně pojmají úkoly obrovní podle úzkého hlediska politicko-nacionálního. Nepochopení kulturní plnosti našeho národního programu. Nedostatek politiky vnitřní: národnost má širší a hlubší obsah, než staré strany dovedou hlásat 243
4. Boj starších proti mladším. Boj padající strany staročeské proti mladším vedla a vede i strana mladočeská, zejména oficiální orgán strany 249
5. Úpadek strany mladočeské 251
6. Do které míry reprezentuje strana mladočeská a zejména Národní listy celý národ a ideu českou? 254
7. Mladší a mladí. Nové směry a tužby buditelské 256
8. Organizace těchto směrů 259
9. Vady a nedostatky směrů nových. Pokračovat na dráze Dobrovského, Kolára, Šafaříka, Havlíčka, Palackého 260
10. Požadavky přesnějšího a vyššího vzdělání politického. Socialisace vši politiky. Politika vnitřní hlavním požadavkem 263
11. Úpadek politického vzdělání ve stranách starších. Mlhavost programu a rozčilenost taktiky 274

12. Chyby vídeňské vlády a její povinnosti v řešení české otázky. Oposice, jaká má být, a vady našeho radikalismu. Program státoprávní a naše politika zahraniční. Socialisace i zahraniční politiky 279
13. Opět a pořád politika vnitřní. Pryč s Kocourkovém! Citát z Nery. Krise není úpadek 285

Kapitola druhá

VÝVOJ POKROKOVÉHO Hnutí

(288)

14. Počátky pokrokového hnutí byly studentsky reformní; napřed literární, později i politické. Rozlišujeme pokrokové hnutí celkové od pokrokové strany. Strany a směry studentské: spolky staročeské a klerikální; spolek Slavia se rozdělil na pokrokáře a na nezávislé. Pokrokové orgány 288
15. Pokrokové hnutí mezi mládeží (omladinou) dělnickou. Dějiny časopisu Omladina 290
16. Český student a český dělník se spojují v společné práci sociální. Příčiny a důvody toho spojení: cizí vzory a hospodářská rovnost. Česká otázka studentská pro nás částí otázky sociální. Starší předchůdcové sblížující studentstvo a dělnictvo: Josef Barák, Rudolf Mayer, Karel Sabina. Krise studentská: konstitucionalism a vyšší vzdělání mas odvádí studenta od otázek politických k otázkám sociálním. Vliv školství českého a zejména české university; český student není již pod tlakem německé university, proto také žurnalistika, zejména Národní listy ztrácejí vliv, jež měly jakožto vůdce mládeže na universitě německé. Národní program studentský se socialisuje. Odsud spojení českého studenta s omladinou dělnickou. Poměr této pokrokové omladiny k sociální demokracii 290
17. Poměr pokrokového hnutí a zejména pokrokové strany ke straně mladočeské. Pokroková strana jako radikální křídlo strany mladočeské. Shody a neshody 296
18. Poměr pokrokové strany k realismu 297
19. Mravní význam reformního hnutí pokrokového: literární svépomoc 298
20. Potlačování pokrokového hnutí policií a vlasteneckou žurnalistikou. Vliv policejní a žurnalistické sugesce. Čtyři stadia represe vlastenecké. Mladočešství proti staročešství 300
21. Základní a počáteční směr pokrokového hnutí byl reformně lite-

- rární. Teprve později dostal se do radikálního směru mladočeského. Literární směr pokrokový podstatně moderní a eklektický. Nedostatek filosofického základu (vliv Nietzschev) . . . 302
22. Politický program pokrokový. Požadavky sociální a politické. Poměr toho programu k programu mladočeskému 306
23. Byla Omladina spolek tajný? Všecek politický okultism je zastaralý a nepokrokový. Demontrace Omladiny nevhodnou politikou zbrání. Revoluce nemožná a proti pokroku: revoluce politickým šosáctvím. Vliv výjimečného stavu na pokrokaře. Úsilná činnost literární 308

Kapitola třetí

PRVNÍ LITERÁRNÍ ORGÁN
POKROKOVÉHO Hnutí

(310)

24. Nové proudy, první literární orgán pokrokového hnutí, budí dojem nehotovosti 310
25. Nehotovost se jeví zejména v osnovných otázkách životních. Stať o manželství a volné lásce. Vliv Bebelových názorů o ženě a o rodině. Nesprávnost Bebelových názorů. Nesprávná je jeho theorie o přirozenosti a o síle puđu pohlavního. Goethe je Bebelovi autoritou pro volnou lásku. Nedostatečnost filosofie socialistické 313
26. Naši mládeži je především třeba čistého, nezkaženého žití, je jí třeba čistoty. Nedostatek filosofického základu. Materialism je filosofii zastaralou, přímo zpátečnickou. Diletantism a nedostatek vědecké propracovanosti. Eklekticism a necelost jednotného názoru filosofického 320
27. Realism umělecký. Realism ve smyslu pozitivismu nestačí. Co znamená positivistická formule: Konstatovat fakta. Určitost není totožná s neomylnictvím 323
28. Sloh Nových proudů 325
29. Úmysl této kritiky Nových proudů 325
30. Postscriptum: Co Kollár klade mládeži na srdce nejvřejeji. Čistota jakožto základ demokratismu mravního a proto i politického a sociálního 326

REFORMACE ČI REVOLUCE?

(327)

31. Páně Hajnova kritika realismu v Rozhledech příležitosti k této diskusi 327
32. Princip humanitní je princip český; odsud úkol všech našich stran a směrů: zaujmout k němu určité stanovisko. Týž úkol má strana pokroková — vyslovit se totiž jasně a určitě o principu humanitním 328
33. Humanita absolutní a relativní. Relativní humanita není humanita 330
34. Konflikt humanitního ideálu se skutečností. Konflikt ten existuje, existoval a bude existovat, ale nejde z toho theorie o „skutečném svědomí“. Pan Hajn hlásá de facto darwinistický boj o život. Jeho příklady o tabulkách v Praze a o sněmovním „železe“ ze dne 17. května 1893 333
35. Reformace, ne revoluce! Zásady humanitní taktiky: 1. Je dovoleno se bránit. 2. Revoluce násilná kazí revoluci, totiž revoluci názorů a mravů, a jen tato revoluce zabezpečuje skutečný pokrok a politickou a sociální svobodu. Důkaz z revoluce francouzské. Co znamená humanita proti násilí. Socialisté právem proti násilné taktice: Plechanov, Engels. Problém Raskolnikův: otázka je, ne co dělal Napoleon, ale co mám a smím dělat já. 3. Násilná revoluce je šosáctví. Revoluce je taktika aristokratická, nedemokratická, nelidová. 4. Revoluce je dnes nesmyslná. 5. Havlíček, Bourget, Dostojevskij pro práci. Národ potřebuje nové oběti — oběti práce. 6. Český národ nemá důvodu k násilné revoluci 337
36. Která politická taktika je reálnější, taktika humanitní či revoluční? Humanitní taktika je netoliko ideální, ale i praktická, nejpraktičtější. Poučení dějin. Pokrok lidské společnosti stal se ne proléváním krve, ale přes to prolévání a proti němu. Malý národ nemůže prospívat násilím. Naše humanitní taktika pro přítomné poměry. Kdy se smíme bránit železem? Hra o život a práce 342
37. Toto mínění o revoluci potvrzují svým učením všichni naši buditelé, zejména Kollár, Palacký a Havlíček 345
38. Revoluce stará a nová: zrevolucionování lidského ducha . . . 351
39. Proč posud je nadšení pro násilí? Kollár volá po meči; vzor

- Poláků a našich Táborů, hlavně Žizky. Nadšení z násilí či z práce? 352
40. Mickiewicz o potřebě nadšení proti učení Kollárovu a našich buditelů. Nadšení a rozum 356
41. Rozum nevylučuje nadšení. Proč Kollár, Palacký a Havlíček kladou takový důraz na rozum a vzdělání? Slovanská „měkkost“ potřebuje rozumového vzdělání. Bez tohoto vzdělání není možný ani charakter. Naše politické kolísání, fantastika a úryvkovitá taktika demonstrační. „Argumentum ulice.“ Potřeba politické disciplíny. Oposice vzdělaná a uvědomělá. Odkud pochází naše politická rozervanost? Naše čtyřstaletá rozervanost politická a sociální. Písně otroka jako symptom doby a naší politické povahy 359
42. Anarchism. Podivné nepochopení rozdílu mezi úkladným zavražděním a mezi zkracováním života nemravností a nevědomostí. Cizí vlivy, zejména německé moderní filosofie. Diletantský eklekticism v politice. Vzdělání pouze beletristické nestačí 364
43. Pojem státu. Způsob politické polemiky pana Hajna. „Rakušanství“ realistické a rakušanství pokrokářské 367
44. Moderní pojmání státu a jeho významu. Lidové stanovisko politické, co znamená. Státoprávní program a jeho význam. Co jsou domy bez schodů? Kolektivism a státní právo 376
45. Omladina. Tajné spolkařství politickou zbraní minulosti. Politika ještě augurstvím. Tajnůstkářství naší politiky. Intrikáni. Augurství tak zvaného veřejného mínění: není veřejné politické diskuse. „Tajné“ demonstrace a „tajný“ výjimečný stav 379
46. Filosofický a theoretický podklad strany pokrokové. Její noetický materialism a tedy liberalism mladočeský v duchu Národních listů. Potřeba protiliberálního základu pro náš národní program. O úpadku strany staročeské a strany mladočeské nepokročivým liberalismem. Význam nynější krise 382
47. Program a směr pokrokářský. Lišíme pokrokovou stranu („pokrokáře“) od celkového pokrokového směru („pokrokovců“). Vývoj pokrokového hnutí a jeho organická diferenciacie v jednotlivé směry. Pokroková strana nepokračovala organicky. Důkaz z programu a z politiky pokrokářské. Program pokrokářský neorganickou syntesí různých programů starších a nových. Pokrokářství jako eklekticism a diletantism. Odsud jeho nečeskost. Politika pokrokářská de facto zpátečnictví. Historie pokrokářů: hnutí pokrokové, čelící staročeství a mladočeství, pokrokáři opuštěno přičleněním Národních listů k mladočeství. Národní listy a realism. Národní listy orgánem nynějšího úpadku starších směrů 387

48. Poměr realismu a pokrokářství. Proč realism nechce být stranou politickou. Potřeba organizace práce kulturní. Je realism abstraktní a pokrokářství konkrétní? Shody a neshody programu realistického a pokrokářského. Potřeba další diskuse pro všechny směry pokrokové. Diskuse pokrokářů pokrokem proti starovlastenecké nehybnosti a neomylnosti 392

Kapitola pátá

O ŮKOLECH ČESKÉHO STUDENTSTVA

(401)

49. Vzdělání a příprava pro život. Studium odborné, všeobecné a filosofické 401
50. Potřeba cizích jazyků a literatur proti naší literární malosti. Kterým cizím jazykům se učit? O němčině. O literatuře anglické a francouzské. O jazycích slovanských: polština, srbština, ruština. (Maďarština) 402
51. Studium historie 407
52. Jak se má student zabývat politikou 407
53. Národní práce studentstva. Národnost se musí pojímat v širším a v plnějším smyslu 409
54. Působení na venkově 411
55. Společné hry, sporty a jiné 411
56. Organizace studentských spolků 412
57. Opět o politické činnosti studentstva 413
58. O národním uvědomění v nynější krizi: zrevolucionovat náš Kocourkov! O lásce k vlasti 419

<i>Rejstřík osob</i>	425
<i>Rejstřík věcný</i>	471
<i>Literatura</i>	537
<i>Přehled podle autorů</i>	537
<i>Přehled podle časopisů</i>	558
<i>Edice</i>	567
<i>Vysvětlení cizích slov</i>	569
<i>Poznámky vydavatelovy k čtvrtému vydání (Vasil K. Škrach)</i>	605
<i>Poznámka k šestému vydání (dr. Josef Navrátil)</i>	635
<i>Errata</i>	637
<i>Seznam příloh</i>	639
<i>Obsah</i>	641

DOBA KOLLÁROVA A JUNGMANNOVA

(1810—1848)

(44)

12. Druhé údobí zrovuzrození: snahy a směry vědecké a filosofické (1811—1848). Jungmannův voltairism a wielandism. Převládá směr archeologický. Čelakovský modernější, lidový 44
13. Šafařík jako slavista. Vědecký důvod, proč studium bytu českého předcházela slavistika. Logický poměr poznávání všeobecného a speciálního 47
14. „Slovan a vlastenec“. V čem tkví abstraktnost slovanství: vlivy slovanské a německé. Fantastičnost, nereálnost. Neznalost života a bytu skutečně slovanského. Spory o Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Zneužití slovanské analogie v české historii samým Palackým 48
15. Otázka jednotného spisovného jazyka 51
16. Polonofilství. Povstání polská v letech 1830 a 1863. Rusofilství. „Strana Hankova“. Antonín Marek 53
17. Světlo a stíny 56
18. Kollár syn této doby a hlavní představitel. Vlivy cizí: Herder a jeho působení na naše a jinoslovanské myslitele. Vlivy domácí: Kollár a Šafařík. Kollár a vlivy slovanských spisovatelů 57
19. Slovenské vlivy. Význam Slováků pro naše obrození a pro náš národ vůbec. Slováci jazykově zachovalejší. Kollárova charakteristika Slovanů platí vlastně o Slovácích. Slováci a jejich bližší styky s ostatními Slovany. Kollárovo světoobčanství humanitní a dráteníček. Kollár a vlivy maďarského útisku 60
20. Profesor Soběstianskij proti sentimentálně poetickému líčení charakteru staroslovanského; staří Slované nebyli krotcí a pasivní, nýbrž bojovní, podnikaví a ukrutní. Idealisování Slovanů z příčin hlavně politických (národnostních). Nesprávný názor o starých Slovanech počíná se Herdrem 63
21. Devatero metodologických pravidel, jimiž se autor spravuje při posuzování a studiu národů a obzvláště také slovanských 66
22. Jsou-li Slované nebojovní a co nebojovnost ta přesněji znamená. Úsudek Lerou-Beaulieuův o nebojovnosti Rusů. Nebojovnost Slo-

- vanů při udatnosti, hrubosti, surovosti a ukrutnosti. Žižka a Bratři. Slovanská měkkost 69
23. Čech a Němec. Poučná historie o zabití koček 72
24. Soběstianskij nepřesně vykládá starší prameny a učení Herdrovo 75
25. Pokud a čím vlastně Kollár nekriticky idealisoval Slovanů. Kollár nemá svého názoru o nebojovnosti Slovanů pouze od Herdra. Jak Kollár sám rozumí slovanské měkkosti 80

Kapitola třetí

NAŠEHO OBROZENÍ DOBA TŘETÍ

DOBA PALACKÉHO A HAVLÍČKOVA

(1848—1880)

(84)

26. Vývoj pokollárovský (1848—1880) jako třetí údobí vývoje obrodného. Vliv Kollárův: Kollár jako národní buditel 84
27. Rok 1848 jako pokračování francouzské revoluce a jeho charakter politický a národnostní. Naše účast v revoluci a její ráz kollárovský 88
28. Rok 1848 pokračuje ideami francouzské revoluce: Svoboda, rovnost, bratrství národů. Národ mravní a právní osoba. Rovnoprávnost národů vyplývá z přirozeného práva, tedy z požadavků humanitních. Filosofický dosah teorie přirozeného práva národného 90
29. Rok 1848 a naše reformace: význam Dějin Palackého. Kollárovská humanita a Palackého ideál českého Bratrství 92
30. Kulturní a národní program Palackým se stává českým programem politickým. Přirozený vývoj našeho národního programu od všeobecně humanitního a slovanského k českému. Palacký vůdcem a Otcem národa 93
31. Podrobnější výklad politických názorů Palackého a jeho shoda s Kollárem. Palackého idea humanity; humanita jako božnost. Historický podklad humanity; Palackého náboženský ideál. Palacký opravuje Kollárův náboženský racionalism. Palackého pojem státu. Vliv Kantovy a pokantovské filosofie. Idea federace rakouských národů. Palackého federace a Kollárova vzájemnost. Federace národů a federace zemí historicky daných: Idea státu rakouského 94
32. Právo přirozené a historické. Poměr náš k Němcům hlavní problém aktuální politiky. Rakouská federace proti pangermanismu a panrusismu. Federace česká ve federaci rakouské 98

33. Idea státního práva českého a idea Kollárova. Rozdíly. Palacký podřizuje národnost účelu politickému a humanitě 99
34. Česká šlechta a její účast v národním a politickém probuzení 100
35. Bachovská reakce. Palacký o reakci v reakci 101
36. Havlíček a jeho poslání. Havlíčkova taktika; jeho opravdovost v uměřenosti. Co do věci Havlíček především cítí česky, je Čech. Podstatu češství zakládá na svobodomyšlnosti. Havlíček v stálém boji proti duchovní reakci; reforma církevní jeho životní ideál. Havlíčkův český, lidový, realistický sloh. Havlíček jako žurnalista a literát: celkovost a propracovanost jeho povšechného názoru politického a filosofického. Havlíček se vystřihává vad historismu, je člověk věci a přítomnosti, člověk moderní, pokrokový. Havlíček jako kritik: revolucioval literaturu 102
37. Havlíček s Palackým zajedno v požadování rakouské federace. Havlíček pro federaci národů. Havlíček pro přirozené právo na základě Rousseauovy theorie smluvní 106
38. Demokratism roku 1848. Havlíček, Palacký (Rieger): „Všeliké moci ve státě vycházejí z lidu“ 107
39. Pojem demokracie u Palackého a u Havlíčka. Palacký a Havlíček o sociální otázce. Palacký proti všeobecnému právu hlasovacímu, Havlíček pro, ačkoli se drží liberalistického názoru o státu. Humanita a všeobecné právo hlasovací. Humanita extensivně a intenzivně. „Člověk“ ani humanitě nestačí 108
40. Havlíček je lidovější Palackého. Objasnění pojmu a vývoje lidovosti z ideálu humanitního. Od XVIII. století se rozšiřuje pojem národa: rozumí se slovem tím veliká masa lidu posud od společné duchovní práce vyděděná. Národ, lid jako přirozený kulturní orgán člověčenstva. Studium lidového umění a vědění, rozšíření lidových práv. („Národní“, „lidový“, „prostonárodní“.) Kollár, Havlíček, Palacký 111
41. Palacký a Havlíček. Shody a různosti národního programu 113
42. Směry a pozdější strany, staročeská a mladočeská. Podstata strany staročeské. Palacký správně určil její rozdíl od strany mladočeské 114
43. Charakteristika směru a strany mladočeské 116
44. Náš liberalism. Jungmannův krejčí věřící v čerta. Učení jesuitská 118
45. Náš konservatism. Počátkové opravdovějšího katolického písemnictví 120
46. Konstituční a parlamentní éra zahájená říjnovým diplomem: vznik Ideje státu Rakouského. Státoprávní přeměny v Rakousku a naše pasivní oposice a zahájení politiky aktivní. Poznání, že politika nás nespasí. Palacký o dosahu světové organizace pro

- naši politickou samostatnost. Problém státu malého. Spasí nás jen neúporná práce osvětová. Dovršení obrození politickou správou a samostatností 121
47. Prvé politické vystoupení slovanské: Slovanský sjezd v Praze roku 1848. Austroslavism a jeho služby mouřeninské. Palackého Idea státu Rakouského také austroslavistická. Austroslavism se staví Palackým a Havlíčkem proti Rusku z důvodů svobodomyšlnosti. Povstání polské roku 1863. Slavnost velehradská: idea cyrilo-methodějská. Pouť do Moskvy roku 1867 124
48. Palackého Idea státu Rakouského po jeho cestě na Rus. Jeho Doslov z roku 1872. Proti panovačnosti Němců a Maďarů se Palacký dovolává kollárovského všeslovanství a nadto přímého spojení rusko-českého. Obrozovací politika se končí obrozovací ideou slovanskou, totiž rusofilskou 127
49. Jakožto prostředek vedoucí k těmto cílům politickým a kulturním Palacký doporučuje nenásilí a práci osvětovou. Závěť Palackého. Politika znovuzrození se končí také ideou humanity. 130
50. Slovanská idea v literatuře a v umění. Smysl Havlíčkova hesla: Čech, ne Slovan! Havlíčkův vlastní výklad: vzájemnost slovanská *pium desiderium*. Posavadní skutečná nevzájemnost. Mylná theorie o našem prostředkování mezi Západem a Východem. Havlíček slovanský spisovatel tohoto údobí. Čechova Slavie a Zeyerova Poesie 130
51. Nový směr básnický a literární uveden byronismem. Máchův význam. Mácha a Kollár. Hálek pokračuje na dráze Máchově. Příčiny toho opoždění: nemáme ještě literatury. Hálek a Neruda pro českého člověka. Sociální směr literatury: Hálek, Neruda, Němcová, Světlá, Pfleger-Moravský, Rudolf Mayer. Neruda jako básník slovanský, český, lidový a přímo sociální. Směr kosmopolitický: eklekticism a jednostranné vlivy cizí — realism lidový (Havlíček, Neruda) 133
52. Slovanská idea ve výtvarném umění. Českého výtvarného umění je poskrovnu; jeho závislost na cizím vyškolení a na cizí podpoře. Historický a vlastenecký obraz není vždy český a skutečně národní. Česká, slovanská hudba. Smetana. Spory o hudbu slovanskou a všeslovanskou 139
53. Slovanská idea ve filosofii a ve vědě. Filosofický ráz doby, přirozený vliv německé filosofie. Palacký, Havlíček. Problém české a slovanské filosofie: Augustin Smetana. I česká filosofie se nesla k humanitě a k národnosti; Smetana jí důsledně přikazuje problém sociální 140
54. Česká věda a školství. V tomto údobí jsme se domohli škol středních a techniky; význam toho. Věda u nás se pěstuje více

- populárně a prakticky než přesně a theoreticky. Moment v tom lidový, ale zároveň nedostatek přesnosti. Školství národa Komenského — jaké by mělo být: škola konkrétní cíl humanitních tužeb osvícenských. Ne toliko mnohost, ale jakost škol — školská politika česká kráčež v čele snah o reformu školství . . . 143
55. Humanita jako cíl vyžaduje humanitních prostředků. Otázka po národní taktice: ne násilím, ale osvětou, vzděláním, věděním. Palackého určení našeho humanisujícího postupu 144
56. Otázka po jednotlivých předmětech a směrech osvětě práce národní. Převládání historismu a jeho jednostrannost: přítomnost a budoucnost musí být hlavním předmětem našich starostí, ne minulost. Na této studii se objasňuje smysl tohoto požadavku 148
57. Plány Purkyňovy, doplňující historism Palackého. Jungmannovo a Palackého úsilí o encyklopedii. Komenský tu předchůdcem svou pansofií. Palacký poznal roku 1852 národní důležitost moderní vědy přírodní; jeho plány o její popularisování. Lidovost a spolu světovost tohoto úsilí. Komenský chtěl zpopularisovat metafysiku osmiletým dětem. Palackého usilování o vzdělání reální a Havlíčkovy: pryč s idealismem, raději skutečnost. Novější realism 151
58. Žurnalistika jako literární nástroj obrození. Význam žurnalistiky v nové době a zvláště české. Palacký, Havlíček žurnalisty. Havlíček žurnalista světového významu. Odkud pochází mocný vliv české žurnalistiky na veřejné mínění: nemění bohatého písemnictví. Úpadek naší žurnalistiky jako básnictví cizími vzory. Žurnalistika přirozený orgán lidového hnutí. Josef Barák dělníkům a studentům. Vliv žurnalistiky na naši akademickou inteligenci. Národní listy 156

Kapitola čtvrtá

NAŠEHO OBROZENÍ DOBA ČTVRTÁ

ČASOVÉ SMĚRY A TUŽBY

(158)

59. Poslední (čtvrté) údobí od počátku let osmdesátých. Charakterizuje se zahájením aktivní politiky a ustavením vysokých škol českých. Universita dovršením osvícenského a humanitního ideálu. Význam university pro národ v minulosti a nyní. Úkol českých škol vysokých 158
60. Spor o rukopisy Královédvorský a Zelenohorský: jeho vědecký a národní význam. Odstranění podvržených Rukopisů mravní a vědecký úkol nové university. Revise starovlasteneckých názorů

- o minulosti. Pokračování ve vědecké činnosti Dobrovského. Proč žurnalistika hájila Rukopisy? Žurnalistika a nová škola vědecká. Spor se rozšiřuje a nastává kritická revise vši národní organizace duchovní, konečně i politické. Dva tábory: starovlastenecký a kriticko-vědecký 158
61. Podstata realismu. Realism protest proti upřílišenému historismu. Literární revoluce: revise obrodného programu. Kritika a sebeobžaloba. Prohloubení a doplnění literárního, vědeckého a filosofického vzdělání. Realism pro přírodní a hlavně sociální vědy. Znárodnění vědy a filosofie; socialisace vědeckého a filosofického vzdělání 160
62. Hlavní politické zásady realismu. Humanita jako požadavek sociálních reforem. Sociální otázka otázkou po výtce českou. V politice vnější program Palackého: ve shodě s Němci usilovat o státoprávní samostatnost českých zemí. Dohodnutí s Němci samosprávou co největší. Politická taktika: důsledné využitkování všech moderních pokroků. Havlíčkovo slovo o postavení mezi stranou radikální a konservativní. Proti politické pasivitě a násilí: odpírat zlu důsledně všude a pořád. Tak zvaní lidé hodní a dobří. Pro násilnou taktiku není důvodu. Konstitucionalism zabezpečuje relativní svobodu — potřeba práce, práce tak zvané drobné. Politika vnitřní důležitější než vnější: samočinnost a víra v policii. Osudný omyl i Palackého a Havlíčka, že všecek náš život se určuje odporem proti náporu německému a vlády. Nejsme tak malí — život náš má pozitivní obsah, vyvíjí se pozitivně, podle toho budí i politika naprosto aktivní. Poměr realismu ke stranám: co znamená metoda v politice. Realism uvědomělým pokračováním Havlíčka a Dobrovského 162
63. Jiné směry literárního dorostu. Počátkové literatury kritické a její význam pro literární revoluci 166
64. Vystoupení Macharovo a jeho význam. Vrchlický jako eklektik. Směry starší a nové. České básnictví lidové. (Svatopluk Čech, M. A. Šimáček.) Vlivy cizí 167
65. Výtvarné umění a hudba. Potřeba filosofie umění a hudby české. Pokrokové směry v hudbě 168
66. Umění a krásná literatura posud hlavním učitelem národním. Náš vývoj vědecký. Jazykozpyt a historie. Studium jazyka žijícího. Historism v historii. Doplnění a opravení Palackého. Pokračování Palackého jako historie protireformace. Důležitost toho úkolu. Potřeba dějin kulturních: dějiny literatury, umění a věd. Naše pokroky v přírodních vědách a v mathematice. Česká filosofie 169
67. Potřeba organisovat vědeckou práci. O úkolech České Akademie:

- Překlady, popularisace věd, vydávání cenných starých památek a podobně 171
68. Samostatnost kulturní: Eklekticism. Co znamená dívat se na náš kulturní život pozitivně? Historie česká se nevyčerpává antagonismem proti Němcům 172
69. Úkoly národní praxe. Národní technika, průmysl a obchod. (Herrmann o českém kupectví.) Národní hygienika a tak podobně. Vzorová správa našich obcí: opět v politice vnitřní 173
70. Úkol politiky a pojem národnosti se musí rozšířit a prohloubit. Slovanská idea. Slovanská idea v krásné literatuře: Čech a Zeyer. Žurnalistika a literátí pro a proti. Lier proti slavjanofilství. Dobrý vliv rukopisných sporů. Politický program slovanský: austroslavism. Dr Rieger proti Lamanskému. Dr Mattuš se vrací k národní federaci rakouské ve jménu politické rovnováhy 174
71. Úpadek starších směrů, staročeského a mladočeského. Neblahý vliv pasivní politiky a jí následující přeceňování politiky aktivní. Politika nás nespasí. Politice naši se nedostává náležitě theoretického podkladu. Nedostatek vzdělání a zejména vzdělání sociálního a politického. Naše dědičná nepevnost intelektuální. Nepevnost programu je zaviněna i tím, že Palacký se vzdal svého programu a Sladkovský svého 177
72. Nedostatek politického vzdělání na mladočeské straně. Odsud spojení s realisty a vznik hnutí tak zvaného pokrokového. Budoucnost mladočeské strany v reformě a v pokračování na dráze Havlíčkově, to jest v přijetí realismu 179
73. Otázka studentská. Kulturní a politický význam studentstva v dobách před rokem 1848 a příčiny toho. V době nové je tento význam jiný, student není již hlavním šířitelem pokrokových ideí. Studentstvo všude přechází od politických otázek k otázkám sociálním. Hnutí tak zvané pokrokové. Krise v studentstvu. Nedostatek vzdělávacích prostředků a neblahý vliv toho. Mravní život našeho studentstva. Student v malém národě: sebevzdělání a sebevýchova 181
74. Úpadek strany šlechtické. Nenárodnost a nelidovost české šlechty. Nyní je pod vedením klerikalismu. Proto se staví proti základním požadavkům českého programu kulturního. Odtud slabost jejího politického programu, třebaže státoprávního. Feudální výlučnost rakouské a zejména české šlechty. Palacký o národním úkole šlechty. Její úkol sociální 185
75. Úpadek všech posavadních stran a směrů upřílišeným historismem. Co znamená Palackého výrok, že je „životní otázkou národa našeho“ účast v moderní, myšlenkové a technologické

- práci. Abstraktnost a neplodnost běžného programu politického a národnostního. Politický program musí být založen na programu kulturním. Politická samostatnost je také jen prostředkem, ne posledním cílem. Malý národ dovede být i politicky samostatný pouze prováděním svého kulturního a mravního programu. Úpadek politických stran se jeví v zapominání obrodních ideálů. Kollár, Palacký, Havlíček neznámí 187
76. Organisační směry a strany klerikální. Cíl hnutí katolického: vyvrátit filosofické základy Palackého historie. Realism je v tom nejostřejší odpůrce klerikalismu. Uskutečnění reformních ideálů v dané formě církevní. Historie se neopakuje. Náboženství a lidovost. Nedostatky nynějšího liberalismu 189
77. Idea tak zvaná cyrilomethodějská jakožto otázka náboženská. Nestačí národní program obrozovací — obrodíme se uskutečněním ideje cyrilomethodějské? Hlásá se ideou cyrilomethodějskou katolicism nebo pravoslavi? Otázka bohoslužebného obřadu. Naše reformace není pokračováním moravské církve methodějské. Hus o svém poměru k církvi římské. Proč starší theologové husitští a bratrští hledali svou matku v církvi pravoslavné a ve kterém smyslu. Historie ideje cyrilomethodějské: V době starší až po Dobrovského; Dobrovský a následníci: Kollár; Palacký; novější historikové čeští a ruští; Havlíček. Idea cyrilomethodějská a strana svobodomyšlná: Sladkovský. Idea cyrilomethodějská katolická. Co znamená liberalistická propaganda této ideje: fiasko vlastenečného liberalismu 191

Kapitola pátá

NAŠEHO OBROZENÍ SMYSL NÁRODNÍ A HISTORICKÝ

HUMANITA

(208)

78. Humanitní ideál ideálem národním, historickým, českým: České Bratrství. Humanita není romantism a sentimentálnost, nýbrž úsilná práce. Praktický dosah humanitního ideálu 208
79. Jsme národ Žižkův a Prokopův či Husův a Komenského? Naše osudná nestálost a kolísavost mezi krajností táboritskou a bratrskou 209
80. Modlitba Rokycanova. Nesprávné pravidlo o zlaté prostřednosti. Synthese obou typů v typ vyšší, jednotný: Chelčický lepší vzor člověka českého 210
81. Naše charakterová neucelenost netkví pouze v nestálosti a v ne-